

BALKANLAR'DA MERKEZİ BİR TEKKE: HARABATİ BABA BEKTAŞI TEKKESİ*

A CENTRAL TEKKE IN BALKANS: HARABATİ BABA BEKTASHI TEKKE

Erdal AKSOY**

Öz

Balkan coğrafyasının Türkleşmesi/İslamlaşması Türk dervişleri ve bu kişilerle birlikte hareket eden aşiret/topluluklar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Şeyh/dervişler bu coğrafyanın çeşitli ve stratejik bölgelerine yerleşerek İslamiyet'i içinde yer aldıkları tarikatlar üzerinden anlatmaya çalışmışlardır. Bu tebliği gerçekleştirmek için dergâh, tekke, zaviye, âsitane vs. gibi çok çeşitli dini kuruluş inşa etmişlerdir. Bu kuruluşlardan biri de bugünkü Makedonya'nın Kalkandelen ilinde inşa edilmiş olan Harabati Baba Bektaşi Tekkesidir. Tekkenin XVI. yüzyılın ikinci yarısında Sersem Ali Baba tarafından kurulduğu bilinmektedir. Tekkenin Harabati Baba ile bilinmesinin nedeni ise ikinci banisi olan Harabati Baba zamanında eklenen yapılar ile tekkenin yeni bir canlılık kazanmasıdır. Tekke, Bektaşi toplumu için Balkanlar'da merkezi tekke olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla tekke, özellikle faal olduğu dönemlerde dervişlerin bilgi birikimlerini ve manevi rütbelerini yükseltmek için buraya geldikleri ve burada yetiştirildikten sonra bölgedeki diğer tekkelere gönderildikleri bilinmektedir. Balkanlar'da, savaşların başlaması, ülke yönetimine komünist sistemin gelmesi gibi nedenlerle yaklaşık olarak yetmiş yıl kapalı bir konumda olan tekkede, 1993 yılı Nevruzunda Kalkandelenli, Gostivarlı, Kırçovalı Bektaşiler tarafından başlatılan direniş ile Meydan Evi ve türbeyi içine alan yapıların açılması mümkün olmuştur. Tekkenin postnişinlik görevini 2006 yılından günümüze Baba Edmond Brahimaj yürütmektedir. Bu çalışmada Harabati Baba Bektaşi Tekkesinin Balkan coğrafyası için tarihsel önemi ve işlevi, kuruluş tarihinden günümüze kadar yaşamış olduğu değişimler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Bektaşi, Kalkandelen, Sersem Ali Baba, Harabati Baba, tekke, zaviye

Abstract

The Turkification/Islamization of Balkanic region took place through Turkish dervishes and tribes/communities associated with them. The sheikhs and dervishes settled in various parts of this region and tried to convey the message of Islam through the sects which they belonged to. For this purpose, they established several institutions such as Islamic monasteries, tekke, zawiya, and asitane. One of these organizations is Harabati Baba Bektashi tekke located in Kalkadelen province of Macedonia. It is known that the tekke was established by Sersem Ali Baba in the second half of the XVIth century. The reason for the association of the tekke with Harabati Baba is the revitalization of tekke with the new constructions in the time of Harabati Baba who was the second founder of the tekke. The tekkes and zawiyas, along with being religious institutions, won the hearts of the local communities by offering social, cultural and artistic services. Without making any distinction on the basis of race and religion, every guest had the right of accommodation in the tekke for three days. The tekke had been closed for nearly seventy years because of various reasons such as the outbreak of wars and shifting to communist

* Makalenin Geliş Tarihi: 14.12.2017, Kabul Tarihi: 04.05.2018. DOI: 10.31624/tkbbvd.2018.8

** Doç.Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, erdalaksoy@yahoo.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2201-9039

regime, however, some of the facilities were put into service again in 2006 owing to the resistance of Bektashis of Kalkaden, Gostivar, and Kırçova in Meydan Evi. This study aims to explain the function, the historical importance of the Harabati Baba Bektashi tekke as well as the changes it has been through.

Key Words: Balkans, Tetovo, Bektashi, Sersem Ali Baba, Harabati Baba, tekke, zawiya

1. Giriş

Balkanlar'ın Türkleşmesi bir başka ifade ile İslamlaşması Anadolu'dan bu coğrafyaya göç eden veya ettirilen Türk derviş ve aşiret/topluluklarıyla başlamıştır. Balkan coğrafyasının çok çeşitli bölgelerine yayılmış ve yerleşmiş olan Türk dervişleri, İslamiyet'i çeşitli tarikatlar üzerinden bölgede yaymaya çalışmışlardır. Bu tarikatlardan biri de Bektaşiliktir.

Bektaşiliğin Balkan coğrafyasına iki yöntemle yayılma ve yerleşmeye çalıştığı görülmektedir. Birincisi, XIII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti bu bölgelere henüz gelmeden kolonizatör Türk dervişleri eliyle olmuştur. Bu dervişler gittikleri bölgelerde yerleşmek için boş ve tenha arazileri tercih ederek oralara tekke ve zaviyeler kurmuşlardır.

Balkanlar'a Anadolu'dan göç eden Türklerin yerleşmesi ve çeşitli dini hareketler, ilgili literatürde farklı bilgi ve yorumlara rağmen genellikle Sarı Saltık ve Türkmenleri ile başlatılır (Birge, 1991; Kiel, 1980). İnalçık'a göre (1993: 10) Sarı Saltık, İzzettin Keykavus ile Batı'ya göçen bir derviştir. Sarı Saltık Türkmenlerinin Baba-Dağı'na yerleştikleri, ilk önemli merkezlerini Dobruca'da kurduklarını tarihi kaynaklar belirtir. Baba-Dağı kasabası, kuzeye karşı yüzyıllarca, gazi, Yörük ve akıncıların hareket üssü olmuştur. Sarı Saltık Türkmenlerinden sonra Balkanlar'a Anadolu'dan yapılan Türk akınları, Karesi Beyliği kurulduktan sonra başlamıştır.

Sarı Saltık, kuvvetli bir ihtimalle bir aşiret reisi ve bir dini lider olarak Dobruca'ya vukû bulan Türkmen göçünü yönetmekle, şüphesiz farkında bile olmadığı önemli bir tarihsel rol oynuyor, üstelik Osmanlı fetihlerinden önce, XIII. yüzyıl gibi nispeten erken bir devirde, Balkanlar'a hem bir Türk nüfusunun hem de onlarla birlikte İslam'ı taşımış oluyordu (Ocak, 2002: 71). Bu İslamlaşma sürecini Ocak (2002: 85-86), en azından başlangıçta Sarı Saltık'ın başında bulunduğu, sınırlı bir nüfusu barındıran konar-göçer Türkmen aşiretlerinin 1263-1264 yılında Dobruca'ya yerleşmesiyle orada ilk defa bir Müslüman cemaatinin mevcut olmuş olmasıyla başlatmaktadır.

Balkanlar'da Bektaşiliğin ilk nüveleri Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişinden önce Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde kolonizatör Türk dervişlerinden biri olan Sarı Saltık tarafından atılmıştır. Balkanlar'daki mevcut sosyal düzene karşı yeni bir sosyal düzen ve adalet anlayışı ortaya koyan Türk dervişlerinin telkinatları, ordulardan önce fütuhata çıkmış ve bu coğrafyada yaşayan halkların daha önceden gönüllerini fethetmiş bulunmaktaydı.

Bektaşiliğin Balkanlar'da yayılmasındaki ikinci yöntem ise Osmanlı Devleti'nin fetih ve iskân politikalarıyla ilgilidir. İkinci yerleşme, fetihlerden sonra buralara gelen Bektaşî Babalarının aracılığıyla gerçekleşmiştir. Şüphe yok ki ikinci şekilde olan yerleşmenin en önemli ismi, Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli Sultan)'dır. Kiel'e, (1980: 25-26) göre Sarı Saltık ve Seyyid Ali Sultan; Doğu Yunanistan, Doğu Bulgaristan ve Güney Romanya'da vaaz ederek insanlara İslam'ı ve Bektaşiliği anlatmıştır. Seyyid Ali Sultan, Yunanistan'ın Dimetoka şehrine bağlı Ruşenler köyüne yakın bir yere yerleşerek tekkesini kurmuştur.

Seyyid Ali Sultan'ın Dimetoka'da kurmuş olduğu tekke zamanla Hacı Bektaş'daki Pir Evi'nden sonra ikinci büyük tekke mevkiine yükselmiştir. Daha sonraları bu tekkeden Balım Sultan, Vahdeti Dede, Seyyit Mustafa Dede, Kara Ali Dede, Sadık Abdullah Baba gibi Bektaşî büyükleri yetişmiş ve Bektaşiliği tüm Balkan yarımadasına yaymaya uğraşmışlardır (İzeti, 1998: 19-20).

2. Kavramsal Çerçeve

“Tekke”, “zaviye” ve “dergâh” kavramları zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu sebeple öncelikle bu kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. XIV-XV. yüzyıla kadar olan literatürde genellikle, şehir, kasaba ve köylerde veya yollar üzerinde kurulmuş olup içinde belli bir tarikata mensup şeyh ve dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların bedava misafir edildikleri belli bir kurumu ifade etmek için zaman ve mekâna göre farklı kavramlar kullanılmıştır. Ocak (1978: 248)'a göre, bunlardan en çok geçeni “zaviye”nin yanında, “ribat”, “hângâh” veya “hânikah”, “buk'a”, “savmaa”, “düveyre”, “medrese” kavramlarıdır. XIV-XV. yüzyıldan itibaren ise yine “zâviye” kavramıyla birlikte bu defa seyrek olarak “hâniğâh” ve en çok da “imâret” “tekke-tekye”, “dergâh” ve “âsitane” kavramlarına rastlanır. Bütün bu sayılardan “düveyre” ve “savmaa” kavramları en çok Arap ülkelerinde kullanılmış olup aynı zamanda Hıristiyan manastırları için de söyleniyordu. “Ribat” ilk devirlerde sınır boylarında, cihat ve gazâ için gönüllü savaşan gâzilerin yaşadıkları müstahkem mevkilere denilmekte iken zamanla bunlar tasavvufi bir niteliğe bürünüp zaviye haline gelmiş, çok daha sonraları ise sadece kervansaray oluvermiştir.

Ocak'a göre bu kavramlardan “tekke”, “dergâh” ve “âsitâne” gibi kavramlar XIV. ve XV. yüzyıllardan itibaren Osmanlı toplumsal yapısında görülmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti döneminde özellikle toplumsal kurumların en olgun çağını yaşadığı XVI. yüzyıldan başlayarak “hâniğâh”, “tekke”, “dergâh” ve “âsitâne” terimleri arasında yavaş yavaş -çoğu defa şekilde, teşkilatla, büyüklük ve küçüklük ile ilgili olarak- bir takım farklılıkların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Söz konusu devirden itibaren meselâ hâniğâh, tarikatların merkez zaviyesi olup içinde tarikatın kurucusunun türbesi de bulunan büyük bir binayı ifade eder. Oysa Orta Çağ'da bu kelime nerede ve ne büyüklükte olursa olsun genel anlamda bir zaviyeyi belirtmekteydi. XVI.

yüzyıldaki bu anlamıyla meselâ Bektaşilerin “pir evi” dedikleri Hacı Bektaş’taki Hacı Bektaş Velî zaviyesi bir hânigâhtır. “Tekke” (çoğulu “tekâyâ”) ise daha çok şehir ve kasabalarda hânigâhtan biraz küçük zaviyelere deniliyordu. “Dergâh” ve “âsitane”ye gelince, yine aynı anlama gelmekle beraber özellikle Mevlevîler’in zâviyeleri hakkında kullanılıyordu. Yalnız “âsitâne”, içinde Mevlevî dervişlerinin tâlim ve terbiye gördükleri “çile” çekerek “dedelik” payesine eriştikleri merkezi durumda olan büyük dergâh anlamına gelmekteydi (Ocak, 1978: 249).

Zaviye (çoğulu zevâyâ) kavramına gelince, bunun Osmanlı Devleti’nde şu üç kurumu kapsadığı görülmektedir (Ocak, 1978: 249):

1. Herhangi bir tarikata ait olup içinde dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların bedava misafir edildiği binalar. Bu anlamıyla “zaviye”nin Orta Çağ İslâm ülkelerindekinden hiç bir farkı yoktur. İster şehir, kasaba ve köyde, ister dışarda yollar üzerinde olsun hepsi zaviyedir. Ancak XV. yüzyıldan itibaren şehirlerdeki âbidevi çaptaki zaviyelere “imaret” de denmeye başlandığı görülmektedir. Bunları yaptıranlar genellikle devlet adamlarıdır. “İmaret”in büyük zaviyeler hakkında kullanılmasına karşılık, “zaviye” kavramı da muhtemelen XV.-XVI. yüzyıllardan başlayarak gittikçe, köylerde ve şehirlerdeki küçük tekkeleri belirtmek için kullanılır olmuştur.
2. Şehirlerde mescit, medrese, hamam vs. gibi mimari üniteleri bir araya toplayan külliye için de yine “zaviye” terimi kullanılmaktaydı ki bunlara aynı zamanda “imâret” denildiği oluyor ve içlerinde misafir yolcular ağırlanıyordu.
3. Geçitlerde, derbentlerde ve yol üzerinde yolculara bir sığınak niteliğinde olup yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan ufak misafirhanelere de yine “zaviye” adı verilmekteydi. Bunların başlangıçta tasavvufi hüviyete sahip oldukları halde zamanla bu özelliklerini kaybederek sadece birer misafirhane durumuna geçen zaviyeler oldukları düşünülebilir.

Tarikat mensuplarının; pirlerin, mürşitlerin, dervişlerin içinde yaşadıkları, hizmet verdikleri, ibadet ettikleri dini yapılara tekke veya dergâh denilmektedir. Tekkelerin küçüklerine “zaviye” büyüklerine ise “âsitâne” veya “hânigâh” kavramı kullanılmaktadır.

3. Tekkelerin İşlevi

Boş arazileri işleyen ve tekkelerini ilim, kültür ve sanat merkezi haline getiren derviş grupları, yerleşim merkezlerinin zamanla kendi isimleriyle anılmasına yol açmışlardır. Şeyhler Köyü, Dervişler Köyü, Tekke Mahallesi, Dedeköy gibi yerleşim yerleri bu iddiamızın bariz örnekleridir. Faaliyetlerine bakıldığında, bu şeyh ve

dervişler sadece derviş kimliği taşıyan manevi şahsiyetler değil, aynı zamanda toprağı işleyen, köy kuran, sanat ve ilimle iştilgal eden şahıslar olarak da karşımıza çıkmaktadırlar (İzeti, 2004: 47).

Tekkelerin Balkanlar'daki en önemli fonksiyonu, birer eğitim ve kültür ocağı olarak faaliyet yürütmeleridir. Diğer İslami eğitim kurumlan yanında tekkelerin öncelikli bir yere sahip olduğı bariz bir şekilde görölmektedir. Tekkeler, medreseler, mektepler ve camiler Balkanlar'da İslami eğitim ve kültürün nüvelerini oluşturmaktadır.

Kurulan tekkeler, yeni fethedilen yerleri şenlendirmek, askeri sevk ve idareyi kolaylaştırmak, iç ve dış ticaret engellerini ortadan kaldırmak, fikir ve mal naklini sağılamak, ümitsizlere kurtarıcı eli uzatmak gibi sosyal hayatı kuvvetlendirmek ve İslam dinini ulaşabildikleri yerlere kadar götürmek gibi gayelerle mühim noktalarda vazifelerini sürdürmüşlerdir. Psikolojik ve tıbbi sorunlara varıncaya kadar Anadolu'da olduğı gibi Balkanlar'da da geniş bir hizmet sahası olan tekkeler okul, hastane, spor yeri, dinlenme yeri, güzel sanatlar merkezi, edebiyat ve zikir mekânı olarak faaliyet göstermiştir (İzeti, 2004: 266).

Tekkeler bir sosyal yardım kurumu olarak faaliyet gösterdiklerinden fakir, düşkün, miskin, yetim ve kimsesizlerin devamlı uğrayıp ihtiyaçlarını temin ettikleri kuruluşlar olarak bilinmektedir. Balkanlar'daki büyük tekkelerin hemen hepsinin yanında ücretsiz yemek verilen imaretler bulunmaktadır.

Değişik sebeplerden bunalıma giren veya ruh hastalıklarına kapılan insanlar, tekkeleri dertlerine deva olan yerler olarak görmüşlerdir. Mulla Mustafa Başeski, kendisinin Saraybosna Hacı Sinan tekkesi şeyhi Hacı Muhammed'den ruh hastalarını tedavi etmekte kullanılan metotları öğrendiğini ifade etmektedir (Özköse, 2004: 192).

Tekkeler; tevhidhanelerinde zikrin yapıldığı, gerektiğinde vakit namazı kılındığı, meşruthanelerinde şeyh ve ailesinin günlük yaşamını sürdürdüğü, selamlık kısımlarında şeyh başta olmak üzere diğer tekke görevlilerinin ayrı odalarının bulunduğı, türbe ve hazirelerinde ölen şeyh ve yakınlarının gömülü olduğı, ibadetin yanı sıra eğitim, barınma, temizlenme, iaşe gibi sosyal ihtiyaçların giderildiğı, musiki meşki yapıldığı, sohbetlerin edildiğı, gerektiğinde fakir çevre halkının doyurulduğı bir imaret gibi hizmet veren ve uzaktan gelen konukların da konaklandırıldığı, bu hizmetleri verebilmek için birçok değişik mimari bölümlerden meydana gelen ve bu mimari bölümlerin birbirleriyle olan ilişkisini sağılayan bir mimari programı içeren yapı ya da yapılar bütünüdür (İşli, 1998).

Tekkelerin gelirleri genellikle kendilerine bağı olan vakıflar tarafından sağılanmıştır. Bunun yanında kendilerine bağı vakıf arazilerinden gelir elde eden

tekkeler de bulunmaktadır. Örneğin Kalkandelen'deki Harabati Baba Tekkesinin Kalkandelen'den başka İstanbul, Tiran, Elbasan ve Selanik'te zengin vakıfları olduğu anlaşılmaktadır. Tekkeler, halka açık yönüyle anlam ifade ettikleri gibi içe dönük olarak da hizmet vermiştir. Tekkeler, bir yandan dervişlerin devamlı olarak ikamet ettikleri bir mekân olma özelliğine sahip iken diğer yandan tarikata intisap edenlerin, zikir ve merasimi toplu olarak yaptıkları yerler olmuşlardır.

4. Balkanlar'da Bektâşi Tekkeleri

Anadolu ve Balkanlar coğrafyasının Türk vatani hâline gelmesinde Türkistan'dan gelen Hoca Ahmet Yesevî dervişlerinin büyük bir payı ve gayretleri olduğu bilinen bir gerçektir. Türkistan'dan Anadolu'ya gelen Ahmet Yesevî dervişleri; kimseye el açmayan, kendi emekleriyle geçinen, toprağa, vatana, devlete ve dine bağlı örnek insanlar olarak kısa zamanda gittikleri ve/veya yerleştikleri coğrafyalarda sevilen insanlar olarak tanınmışlardır. Bunlar, iskân amacıyla gittiği yerlerdeki insanlara yaşama ümidi ve mücadele gücü vermişlerdir. Halkın yıkılan maneviyatını yükselterek birlik ve beraberliğin sağlanmasında, dayanışma ve direnme gücünün artmasında müspet rol oynamışlardır (Bakırcı ve Türkkan, 2013).

Balkanlar'da İslam'ın yerleşip kökleşmesinde bölgeye daha önceleri gelmiş ve sonraları da Osmanlı akıncı birlikleriyle birçok savaşa bir fiil katılan gazi-dervişlerin rolü asla yadsınamaz. Bu tarikat ehilleri, Balkanlar'daki Osmanlı fetihleri öncesinde yerli ahaliyle ilk ve en önemli teması sağlamıştır. Turan (2002: 332)'a göre, Balkanlar'da yaşayan topluluklar Türkler sayesinde veya Türklerle birlikte yeni bir kültür, din, medeniyet, insan anlayışı, dünya görüşü ve hayat felsefesi ile tanıştılar. Kolonizatör Türk Dervişleri ile sevmeyi ve hoşgörüyü öğrendiler. Türklerin bu coğrafyada kurmuş oldukları vakıflarla karşılıksız vermeyi tattılar.

Osmanlı Devleti'nde Gaziyân-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum olarak örgütlenen bu insanlar, Balkanlar'a yerleştirilmiş ve burada hem yeni topraklar fethetmiş hem de köylere, boş ve tenha yerlere yerleşip ziraat ve hayvancılıkla uğraşmışlar, toplumsal hayatın her aşamasında etkin rol oynamışlardır. Bu uğraşı esnasında Balkan coğrafyasında tekkeler kurmuşlardır. Bu coğrafyada kurulan tekkeler özellikle ilim, kültür, sanat, edebiyat, musiki, mimari, askerî, ziraat gibi pek çok alanda hizmetler yapmış kurumlardır. Ömer Lütfi Barkan *Kolonizatör Türk Dervişleri* adlı eserinde bu durumu şu şekilde ortaya koymaktadır: "Fihakika, bu devirlerde gördüğümüz dervişler, henüz bizzat ziraatla meşgul olan ve bağ bahçe yetiştirmekle zaviye ve değirmen inşa etmekte mahir olan işgüzar insanlardır. Vakitlerini âyin ve ibadetle geçirdiklerine, başkaları sırtından yaşadıklarına dair ortada henüz hiçbir delil mevcut değildir. Nitekim bilâhare birçok vakıflara sahip büyük bir dergâh halini alacak olan, Vamaya tâbi Kaligra kalesi içinde bulunan Sarı Saltık baba türbesi dervişleri de henüz bu sıralarda işledikleri bağ, bahçe ile ellerindeki sazlık, çayır ve çiftliklerinin mahsulünden bir kısmını Sipahiye ve Padişaha

verdikten sonra geriye kalanı zaviyede gelene ve geçene yedirmektedirler” (1995: 29). Türk dervişleri birçok bölgede ırmak ve su kaynakları kenarına kurdukları tekke ve zaviyelerin yanına değirmenler açarak bölgenin yerli toplulukları ile etkileşim ve temasa geçme amacı gütmüşlerdir. Barkan'a göre yerleşimin olmadığı bölgelerde açılan tekkeler ise farklı bölgelerden gelen Müslüman muhacirlere iskân yeri işlevi görmüştür. Aynı zamanda bu coğrafyada yerleşim yerlerinden uzak yerlerde inşa edilen tekke ve zaviyeler çevrelerinde yeni yerleşim alanlarının oluşmasına da imkân sağlamışlardır. Bu yeni yerleşim yerleri bölgede yeni dini, sosyal, kültür ve eğitim merkezlerinin doğmasına da vesile olmuştur.

Osmanlı Devleti döneminde eğitim kurumu olarak faaliyet gösteren tekke, medrese ve mekteplerin Balkan ülkelerine göre dağılımı şu şekildedir: Bosna Hersek'te; 75 tekke, 76 medrese, 874 mektep, 2 darü'l-kurra, 2 rüşdiye ve 6 kütüphane. Arnavutluk'ta; 144 tekke, 28 medrese, 111 mektep. Kosova'da: 24 tekke, 15 medrese, 26 mektep. Makedonya'da; 77 tekke, 67 medrese, 152 mektep, 5 kütüphane, 4 darü'l-kurra. Sırbistan'da; 80 tekke, 68 medrese, 121 mektep, 4 darü'l-kurra (İzeti, 2004: 118).

4.1. Makedonya'da Bektaşî Tekkeleri

Makedonya, Sultan I. Murat döneminde ve Çirmen Savaşında Sırp prenslerinin bozguna uğratılmasının ardından, Türklere ve İslam'a kapılarını açmıştır. 1380'de Vardar'ın sol sahilindeki İştîp, 1382'de Manastır ve Pirlepe, 1385 senesinde de Ohri fethedilmiş ve nihayet Yıldırım Beyazıt zamanında 1392'de Üsküp ve Makedonya'nın tamamı Osmanlı egemenliği altına girmiştir (Fine, 1987'den aktaran Karamahmut, 2006: 25). İslam'ın Balkanların diğer bölgelerinde olduğu gibi Makedonya'da da yayılışı, XIV. yüzyılda Makedonya'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle başlamış ve XV-XVI. yüzyıllarda izlenen iskân politikasının bir sonucu olarak, Osmanlı kültür ve medeniyetinin bölgeye yerleşmesinin ardından hız kazanmıştır (Karamahmut, 2006: 25).

Makedonya'daki toplumun İslamiyet ile ilk temasının Bektaşî, Halveti ve Rufai gibi tarikatlar tarafından başlatılması, bu tarikatlardaki dervişlerin insan sevgisi, hoşgörü ve karşılıksız hizmet gibi temel değerlere sahip olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Tarikatların bu özelliği ve mensuplarının bu anlayıştan kaynaklanan tavır ve davranışları Müslümanlarla Hıristiyanlar halklar arasında sosyal ilişki ve temas ile birlikte etkileşim ortamının oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Bölgeye Anadolu'dan ilk yerleşme Üsküp civarına gelen Türkmen, Tatar ve Yörüklerle 1392'de başlar. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde bölgenin etnik ve dini durumunda bir değişiklik olmamıştır. Arnavutluk ve diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi önce Osmanlı tarafından iskân siyaseti ile Müslüman nüfus buralara yerleştirilirken daha sonraları; XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyıldan itibaren

İslamlaşma artmaya başlamıştır. 1468'de Arnavutların millî kahramanı İskender Bey'in ölümü ile yıkılan son Arnavutluk devletinden sonra Kosova ve Makedonya'da Müslümanların sayısı giderek daha da çoğalmaya başlamıştır (Popovic, 1995: 16-18).

XIV. yüzyılda Kalkandelen, bölgedeki birçok şehir gibi, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. 1452 yılına ait ve "Kalkandelen Nahiyesi" adıyla belirtilen şehre dair ilk Osmanlı kayıtlarında şehirde 146 Hristiyan aile ve 60 Müslüman aile var olmuştur. 1545 yılında 99 Hristiyan aile ve 101 Müslüman aile; 1568 yılında 108 Hristiyan aile ve 329 Müslüman aile Kalkandelen'de yaşamıştır (Kozan, 2012: 188).

Makedonya'da tarihi vesikalara dayanarak Bektaşilerin tekke kuruluşları XVII. Yüzyılın ikinci yarısında başlamış, en aktif oldukları dönemler de XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın ilk yarısı olmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyılda Arnavutluk ve Makedonya'da hüküm süren birçok Paşa'nın Bektaşi tarikatına mensup olması, Bektaşilerin bu bölgelerde rahatça faaliyet göstermelerine ve paşaların desteğiyle tekkeler, zaviyeler ve türbeler inşa etmelerine sebep olmuştur (İzeti, 1998: 22; Özköse, 2004: 219).

Makedonya'daki Bektaşi tekkelerinin listesi şu şekildedir; Ali Baba Tekkesi: Debar (Debre); Hacı Baba Tekkesi: Titov Veles (Köprülü); Hamza Baba Tekkesi: Stip (İştıp); Hıdır Baba Tekkesi: Kiçevo (Kırçova); Hüseyin Baba Tekkesi: Bitola (Manastır); Kanatlar'da bir Bektaşi Tekkesi: Kanatlar; Karaca Ahmet Tekkesi: Skopje (Üsküp)/Kumanovo; Kırçova'da bir Bektaşi Tekkesi: Kiçevo (Kırçova); Mustafa Baba Tekkesi: Skopje (Üsküp); Sersem Ali Baba (Harabati) Tekkesi: Tetovo (Kalkandelen); Süleyman Baba Tekkesi: Skopje (Üsküp); İsmail Baba Tekkesi: Ustrumca (Gülçiçek, 2000:216).

4.2. Harabati Baba Tekkesi

Günümüzde Makedonya sınırları içinde yer alan Harabati Baba Tekke'si, Kalkandelen'in (Tetovo) güneybatısındaki Tekke mahallesinde bulunmaktadır. Kaynakların büyük bir kısmında Harabati Baba Tekke'si Slav dillerindeki kaynaklarda "Arabati Baba Tekke'si", bazılarında ise "Sersem Ali Baba Tekke'si" adlarıyla zikredilen tekkenin ilk banisi kabul edilen Sersem Ali Baba ile ikinci banisi Harabati Baba hakkında ise yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu duruma tekkenin kuruluş tarihi ile ilgili bilgi yetersizliğini de eklemek mümkündür. İbrahimi (1985)'ye göre, tekkenin kuruluşu hakkında tarihi bir vesikanın bulunmayışı ve ilk yapının tespit edilememesi, kesin bir tarihlendirmeye gitmeyi imkânsız kılmaktadır. Fakat tekkeye adını veren Harabati Baba'nın mezar taşındaki kitabeye göre (M.1780)'de hakka yürüdüğü göz önüne alınacak olursa tekkenin daha önceleri yapılmış olması gerekmektedir. Netice olarak, Harabati Baba Tekke'sinin kuruluşunun XVI. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştiğini ifade etmek mümkün görünmektedir.

Harabati Baba Tekke'sinde yatanlara ait silsilelerde Malatyalı olduğu belirtilen ve rivayete göre Harabati Baba dört arkadaşı ile birlikte Bektaşiliği yaymak için Rumeli'ye gitmiştir. Bu bilgi tekkeye 15 Eylül 2017 tarihinde yapılan ziyarette görüşülen derviş Baba Abdulttalip Bekiri tarafından da doğrulanmıştır.

Tekke, dönemin Yugoslav kaynaklarında Harabati Baba, Osmanlı kaynaklarında ise daha çok Sersem Ali Baba Tekkesi şeklinde geçmektedir. Bu durum, dergâhın ilk kurucusunun Sersem Ali Baba olmasından kaynaklanmaktadır (İbrahimi, 1985: 55; Kozan, 2012: 188).

Tekke ile ilgili olarak açıklanması güç olan bir diğer konu ise Sersem Ali Baba'dan sonra Harabati Baba'ya kadar geçen zaman içinde tekkede hangi dervişlerin/ Baba'ların görev yaptıklarının bilinmemesidir. Bütün kaynaklar tekkedeki şeyh silsilesini Harabati Baba ile başlatmaktadırlar. Harabati Baba'dan sonra tekkenin faaliyetleri duruncaya kadar olan süre içinde tekkeye on bir (11) şeyhin geçtiği belirtilmektedir (İbrahimi, 1985: 56).

Tekke, muhtemelen Dimetoka Bektaşi Asitanesi'nde yetişip 958'de (1551) Kalkandelen'e gelen Sersem Ali Baba tarafından kurulmuştur. Sersem Ali Baba'nın Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri veya hanımı Mah-ı Devran Sultan'ın kardeşi olduğu, Sultanın ısrarına rağmen görevinden ayrıldığı, çeşitli tekkeleri dolaştığı, en sonunda Kalkandelen'den Necef'e gidip orada vefat ettiği rivayet edilmektedir. Sadettin Nüzhet Ergun'un, 958'de (1551) Hacı Bektaş Tekkesi babası olup 977'de (1569) muhtemelen Kalkandelen'de vefat ettiğini söylediği Sersem Ali Baba bu zat olmalıdır (Aruçi, 1997: 69).

Kaynaklarda tekkenin ikinci banisi olarak gösterilen Harabati Baba (Ö. 1194/1780) rivayete göre dört arkadaşı ile birlikte Bektaşiliği yaymak için Rumeli'ye gitmiş, Kalkandelen'de iken yanan bir kandil görmüş, bunun Sersem Ali Baba'nın ruhu olduğunu söyleyerek buraya onun için bir türbe yaptırmıştır (Aruçi, 1997: 69; İbrahimi, 1985: 55). Şayet Sersem Ali Baba Necef'te vefat ettiyse Kalkandelen'de on iki dilimli kubbe ile örtülü türbenin bir makam türbe olduğu söylenebilir. Yukarıda vefat ettiği yerlerle ilgili farklı görüşler olmasına rağmen, Kozan (2012: 186) arşiv belgelerinden hareketle Sersem Ali Baba'nın Hacıbektaş'ta vefat ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Kozan, Hacıbektaş'taki tekke giriş merdiveninin sol tarafında bulunan mezarın da Sersem Ali Baba'nın gerçek mezarı olduğunu ifade etmektedir.

Harabati Baba (Sersem Ali Baba) Bektaşi tekkesi hakkındaki efsane ve bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalar tekkenin kuruluşunu Harabati Baba ile başlatmaktadırlar. Bunun sebebini Mehmet İbrahimi şu şekilde açıklamaktadır; "Harabati Baba ile tekkenin yeni bir canlılık kazanması ve tekkedeki ilave yapıların çoğunun kendisi zamanında, dönemin Kalkandelen idarecisi olan Recep Paşa

tarafından yapılmıştır. Bundan dolayı tekkeye 'Sersem Ali Baba' orijinal adının yanında ikinci bir ad olarak 'Harabati Baba' adı da verilmiştir" (1985: 55).

Harabati Baba Tekke'sinin, XX. yüzyılda halktan gereken desteği görmeyince halk üzerinde eski otoritesini yitirmiş, zamanla şeyh ve dervişlerin 1920 yılında tekkeyi terk etmeleriyle faaliyetleri son bulmuştur. Osmanlı Devleti 1912-1913 Balkan Savaşları'yla Makedonya'yı Sırbistan'a bırakmış ve bu dönemden sonra Tekke üzerindeki hâkimiyeti de azalmıştır. Bu dönemde Tekke'nin mülkiyet hakkı Sırp kolonyal güçleri tarafından kullanılmıştır (Trix, 2010:343). Krallık dönemi Yugoslavya'sında (1918- 1941) Bektaşî tekkeleri halk üzerindeki tesirini kaybetmeye devam etmiş ve birçok tekkenin şeyhler tarafından terkedilmesiyle harabeye dönmüşlerdir. Bektaşî tekkelerini ayakta tutabilecek maddi gücü temin edemeyen şeyh ve dervişler yaşadıkları evlerinde faaliyetlerine devam ettikleri bilinmektedir. Komünist dönemi Yugoslavya'sında (1943- 1990) Bektaşî tekkelerinin etki alanı daha da daralmaya devam etmiştir (İbrahim, 1994: 298). 1952 yılında Komünist dönemi Yugoslavya'sında tarikat ve tekkelerin faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu münasebetle Makedonya'da bütün tekkeler kapatılmıştır. Makedonya'da bulunan Bektaşî tekkelerinden kapatılıp ancak günümüze kadar ayakta kalabilen üç tekke vardır: Kalkandelen Harabati Baba Tekke'si, Kırçova Hıdır Baba Tekkesi ve Pırlepe'nin Kanatlar köyündeki Dikmen Baba Tekke'si (İzeti, 2011: 398).

Uzun süre kapalı olduğu için harabeye dönen Harabati Baba Tekke'si, 1967'de Kalkandelen'deki Teteks (Tetovo Tekstil) tekstil fabrikası tarafından restore edilip turistik amaçla hizmete açılmıştır. Tekkeyi oluşturan 6 binadan 3'ü otel, restoran ve disko olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bektaşî ibadetlerinin merkezi olan Kubeli Meydan (Meydan Evi) da küçük bir sanat müzesine dönüştürülmüştür. Türbeler ve çevresi otele misafir olan pek çok sarhoşun ahlaksızlığı mükerrer kirletme olayına sebep olmuş ve 1992'de bir sarhoş partisine gidenler tarafından başlatılan yangın türbeye ve türbe içindeki yatırlara zarar vermiştir. Tekkenin büyük bir kısmı uzun süre turistik tesis olarak kullanılmıştır. 2001'deki Ohri Çerçeve Antlaşmasından sonra turistik tesis olarak kullanılan bölümler kapatılmıştır. 15 Eylül 2017 tarihinde tekkeye yaptığım ziyarette bu turistik tesis amaçlı kullanılan yapıların kapalı olduğu gözlemlenmiştir. Tekke sahası içinde türbeler, mescit, semahane gibi dinî yapılar ile misafir evi, şadırvan, çeşme, derviş evi, Fatma evi, aşevi, ahır gibi yapılar bulunmaktadır. Tekkede merkezi bir yere inşa edilmiş olan şadırvan –ortasında yedi köşeli ve fiskiyeli havuzu olan- ile şadırvanın kuzeyinde ve kuzey batısında yer alan yapılar kullanılmamaktadır.

Makedonya'nın bağımsızlığını kazanması ve demokratikleşme sürecinde Kırçova Hıdır Baba Tekke'si Ziya Paşoli Baba'nın postnişinliğinde ve Kanatlar'da üç Baba Musa Baba, Cafer Baba ve İdris Baba meydan açarak faaliyetlerine başlamışlardır. 22 Mart 1993 yılı bir Nevruz gününde Kalkandelen'li, Gostivar'lı, Kırçova'lı Bektaşîler bir araya gelip kapalı olan Harabati Baba Bektaşî Tekkesine zorla girmişlerdir.

Meydan Evi'ne postlar serilmiş, gülbanklar çekilmiş, Nevruzîyeler okunup, Hz. Ali'nin doğum günü kutlanmıştır. Dervişler polis gücü ile çıkartılmak istenince açlık grevi başlatmışlar, Meydan Evi'nden çıkmamak için sonuna kadar direnmişlerdir. Bu mücadele sonucunda Türbe ve Meydan Evi'nin bulunduğu bölümde kalmalarına izin verilmiştir (İzeti, 2011). Tekke'nin 1993 yılında postnişinliğe Baba Tahir Emîni oturmuş, onun 2006 yılında hakka yürümesinden sonra Arnavutluk'tan gelen Baba Edmond Brahimaj postnişinlik görevini yürütmektedir (İzeti, 2011: 399). Dolayısıyla tekkenin yakın tarihinin en önemli tarihleri arasında 22 Mart 1994 Nevruz bayramı kutlaması yer aldığını söylemek mümkündür. Gösterilen bu mücadeleden sonra Bektaşî dervişlerinin tekkedeki, kendi topraklarındaki mekânlarına dönmeleri mümkün olmuştur.

Baba Edmond Brahimaj Arnavutluk'taki (Arnavutluk, Kosova, Makedonya'yı içeren) Bektaşî tarikatına bağlı tüm nüfusun lideri konumundadır. Bu nedenle, bu derviş tarikatına bağlı belli bir topluluk –Türk topluluğu ile ilişkilendirilen- ayrıldı ve Kırçova (Kiçevo)'da bulunan Ziya Baba liderliğindeki Bektaşîlere yakınlaşmışlardır. Makedonya Cumhuriyetinde “Ehli Beyt Cemaati” diye adlandırılan ve “Resmî Dini Topluluk” olarak tanınan bu kola, Kanatlar köyünden gelme Dikmen Baba tekkesinin Bektaşîleri de dâhildir (İslam and Zelenkovska, 2014: 82).

Balkanlar'da hala faaliyetlerini sürdüren tekkenin idaresi yaklaşık altı yıldır Babagan Bektaşî kolunun bir temsilcisi olarak bilinen Baba Edmond Brahimaj (Baba Mondî) tarafından sürdürülmektedir. Bu tekke, özellikle Türkiye'deki Babagan Bektaşî kolunun önemli dini merkezlerinden biridir.

15 Ağustos 2002'de silahlı bir grup selefi Makedonya Kalkandelen'deki Harabatî Baba Tekke'sini basmış ve tekkeyi geniş ölçüde kontrolü altına almışlardır. Bu grubun iddiaları ise beş vakit namazın kılınması için buranın geri alındığı yönünde olmuştur. Yaklaşık 8 yıl tekkede varlığını sürdüren bu grup, kendi dini fanatik anlayışlarını bu Bektaşî tekkesi üzerine yansıtmakta ve buraya gelen ziyaretçileri de taciz etmişlerdir. Makedonya'nın Sünnî gruplarının zımnî rızası ile birlikte bu radikal grup 300 yıllık bu sufi tekkesinin bazı yapılarını kullanmaya devam etmişlerdir. Bunlar arasında en çok göze çarpan Kubelî Meydan'dır. Burada Bektaşî ritüelleri yapılagelmiştir. Burada bacaya monte edilmiş hoparlörlerden yüksek sesle Ezan okunmuştur. Bu radikal grup külliye'nin tarihsel bütünlüğünü bozacak kadar ileri gitmiş, Kubelî Meydan'ın güneye bakan duvarının bir kısmını yıkmışlar ve oraya betondan bir mihrap inşa etmişlerdir. Aynı zamanda tekkenin külliyesini güzelleştiren bir dizi eski ağaçları da kökünden kesmişlerdir ve böylece külliye'nin manevî havasını kaçırmışlar ve çirkin bir yapıya dönüştürmüşlerdir. Bu radikal grup, misafirlerin konakladığı mihrap evini mesken tutmuşlar ve Avrupa, Ortadoğu ve diğer yerlerden gelen ziyaretçilere yaklaşp bu külliye'nin Müslüman toplumun malı olduğunu ve bu “Bektaşî kafirler”den uzak durmaları gerektiğini söylemişlerdir (Sulejmani, 2014: 60).

Makedonya'daki Bektaşî topluluğunun merkezi, aynı zamanda kuzey Balkanlar için bölgesel bir merkez durumunda olan tekke, zengin ve geniş bir kütüphaneye de sahip idi. Tekke, Bektaşî dünyasının belki de iki numaralı tekkesi olduğu gerçeğinden hareketle, çok sayıda dervişin buraya bilgi seviyelerini ve manevi rütbelerini yükseltmek için geldikleri bilinmektedir. Bu dervişler daha sonra bölgede ve dünyada İslam dininin yayılmasında öncü olmuşlardır (Sulejmani, 2014: 58).

Harabati Baba Tekke'sinde kültür ve sanatın her alanına önem verilmesi, Bektaşîlik adabına göre her dervişin bir sanat ve zanaatla meşgul olmasından ileri gelmektedir. Dervişler yaptıkları işlerle bir yanda Baba'nın takdirini kazanıyor, diğer yandan çalıştığı sanat dalında kendini yetiştirerek çevre halkından rağbet görüyorlardı. Bundan dolayı, Harabati Baba Bektaşî Tekke'sinde tekke edebiyatı, dini musiki ve resim sanatı gibi sanat ve edebiyat dallarına yer verilmiştir (İzeti, 2011: 392).

1912'de tekkenin kütüphanesinde 216 adet yazma eserin mevcut olduğu kaydedilmektedir. Bu eserler günümüzde muhtemelen Üsküp'teki Narodnaj Univerzitetaska Biblioteka Kliment Ohridski adlı kütüphanenin Doğu dilleri yazmaları bölümüyle Üsküp İsa Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Aruçi, 1997: 70).

Harabati Baba Bektaşî Tekke'sinin duvarlarında tekkede edebi çalışmaların var olduğunu anlatan panolar içerisine alınmış birçok nefes vardır. Örneğin;

Bahr-ı himmettir Muhammed	İbr-u ihsandır Ali
Fahr-ı alemidir Muhammed	Şah-ı merdandır Ali
Mühr-ü hikmettir Muhammed	Mah-ı irfandır Ali
Cevher-ı candır Muhammed	Nur-u İmamdır Ali

Zikirlerin dışında tekkeye gelen ziyaretçilerin ilgisini çekmek amacıyla, Makedonya'daki Bektaşîlerin merkezi olan ve dünyada dört büyük Bektaşî tekkesinin arasında bulunan Harabati Baba Tekke'sinde tasavvuf müziğine de önem verilmiştir (İzeti, 2011: 394).

5. Sonuç

Balkanlar'ın Türkleşmesi/İslamlaşmasında tarikatların özellikle Bektaşî tarikatının ve kurulmuş olan tekkelerin önemli etkisi bulunmaktadır. Tarihsel süreç içinde bu coğrafyaya göç ederek gelen kolonizatör Türk dervişleri çok sayıda dergâh, tekke ve zaviye gibi dini kuruluşlar inşa etmişlerdir.

Balkanlar'da büyük ve en görkemli eserlerin birçoğu Bektaşî tekkeleridir. Yalnız Makedonya'nın değil Balkanlar'daki Türk/İslam mimarisinin en görkemli eserlerinden biri Harabati Baba Tekke'sidir. Tekke, 26.700 m²'lik bir alana kurulmuş,

dini ve sivil yapıların olduğu büyük bir dini kuruluştur. Büyükçe bir alanı kaplayan Tekke avlusunda türbe, mescit, semahane ve derviş evi gibi dini yapılar ile misafir evi, şadırvan, Fatma evi, aşevi, çeşme, ahır ve kapıların yer aldığı sivil yapılar bulunmaktadır. 26.700 m²'lik bir alana sahip olan Tekkenin günümüzde sadece 80 m²'lik alanı ibadet için kullanılmaktadır. Bu alanın dışında kalan diğer alanlarda mevcut bulunan yapıların da kapalı olduğu görülmektedir.

Alevi Bektaşî inancında Hz. Ali'nin doğum günü olarak özel bir öneme sahip olan Sultan Nevruz Kutlamaları günümüzde Tekke'nin avlusunda yapılmaktadır. Sultan Nevruz Kutlamalarında Peygamber Efendimizin Hz. Ali hakkında söylediği 110 sözü, hadisleri ve Hz. Ali'nin büyüklüğünü anmak için toplanan Bektaşîler, Türkçe, Makedonca ve İngilizce dillerinde anında yapılan tercümeyle cümle gönül cem olmaktadır.

Tekkenin giriş kapısının dış kısmında büyük ebatta Arnavutluk bayrağı iç kısmında ise -yakın zamanlarda asıldığını öğrendiğimiz- Türk bayrağı asılıdır. Ayrıca tekke de Amerikan bayrağı da asılı bulunmaktadır.

Balkan coğrafyasında hem dini hem de kültürel bir merkez olarak görülen Harabati Baba Tekke'sinde, 216 adet yazma eserin olduğu zengin ve geniş bir kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphane ilmi çalışmalara başta olmak üzere eğitim ve kültür hayatına önemli katkılar sağlamıştır. Ancak bugün Tekke kütüphanesinde bulunan yazma eserler Üsküp'teki kütüphanelerde araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Tekkeler buldukları yerlerde musiki, sanat ve mimarinin de merkezi olmuştur. Tekke müzesinde musiki aletlerinin olması ve mescit yanında zikir yapılan "semahane" kalıntıları, bizlere açıkça tekkede musikiye yer verildiğini göstermektedir. Tekke içindeki yapılar süsleme açısından incelendiğinde Türk/İslam sanatı için önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir.

Kaynakça

- Aruçi, Muhammed. (1997). "Harabati Baba Tekkesi", *İslam Ansiklopedisi*, Yıl: 1997, Cilt: 16; 69-71.
- Bakırcı, Nedim ve Türkan, H. Kürşat. (2013). "Tekke ve Zaviyelerin Balkanlardaki Rolü ve Önemi", *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1, (1); 145-160.
- Barkan, Ö. Lütfi. (1995). *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul: Hamle Yayınları.
- Birge, J. Kingsley. (1991). *Bektaşîlik Tarihi*, Çev. Reha Çamuroğlu, İstanbul: Ant Yayınevi.
- Gülçiçek, A. Duran. (2000). "Anadolu ve Balkanlar'daki Alevi Bektaşî Dergâhları

- (Tekke, Zaviye ve Türbeler) (13.-19.yy)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 16; 212-217.
- İbrahimi, Mehmet. (1985). "Kalkandelen'deki Harabati Baba (Sersem Ali Baba) Bektaşî Tekkesi", *Milli Kültür*, 49; 54-59.
- . (1994). "Eski Yugoslavya Sınırları Dâhilinde Tarikat Hareketlerinin Tarih İçindeki Gelişimi ve Önemi", *Vakıflar Dergisi*, C. XXIV, s. 291-306.
- İnalçık, Halil. (1993). "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 9-32.
- İslam, Aida, and Zelenkovska, Stefaniya Leshkova. (2014). "Between Social Transformation and Continuity: Bektashi Sufi Music Tradition in the Republic of Macedonia", *Review of European Studies*, Vol. 6, No. 2: 80-84.
- İşli, Esin Demirel. (1998). *İstanbul Tekkeleri Mimari Eklentileri ve Restorasyonu*, Basılmamış Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İzeti, Metin. (1998). "Balkanlar'da Bektaşîlik", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- . (2004). *Balkanlar'da Tasavvuf*, İstanbul: Gelenek Yayınları.
- . (2011). "Günümüz Makedonya Bektaşîlerinin Dini İnançları ve Yaşayışları", *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık, 389-418.
- Karamahmut, Rifat. (2006). *Makedonya Müslüman Azınlıkları Dini Kurumları ve Çağdaş Sorunları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kiel, Michael. (1980). "Sarı Saltık ve Erken Bektaşîlik Üzerine Notlar", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2,(3/9); 25-36.
- Kozan, Ali. (2012). "Osmanlı Döneminde Hacıbektaş Kasabası'nda Bir Bektaşî Şeyhi: Sersem Ali Baba ve Zaviyesi", Ed. Adem Öger, *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Grafiker Yayıncılık, 179-205.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1978). "Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, C. XII, s. 247-265.
- . (2002). *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destani Öncüsü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özköse, Kadir. (2003). "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Akım ve Zümrelerin Rolü", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.VII, 189-230.
- Popovic, Alexandre. (1995). *Balkanlar'da İslam*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sulejmani, Arben. (2014). "Hacı Bektash Veli and the Bektash Path in Albania and Macedonia", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, Vol. 34:1; 48-64.
- Trix, Frances. (2010). "Batı Balkanlardaki Bektaşî Tekkelerinin Geç Osmanlı Dönemi ve Modern Zamanlarda Hayatta Kalma Stratejileri", Çev. Pınar Ecevitoglu,

Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Dipnot Yayınları.
Turan, Ömer. (2002). "XX. Yüzyılda Türk Toplulukları", *Türkler*, 20. cilt, Yeni Türkiye Yayınları, 331-360.

EK

Resim 1: Tekkenin ana giriş kapısı

Resim 2: Şadırvan

Resim 3: *Mezarlık ve türbe*

Resim 4: *Mescit*